

Els capgrossos de Riudoms: un exemple de compatibilització de vàlua històrico-artística i ús lúdic (*)

Joan R. Corts Salvat / Josep M. Toda Serra

1. Història coneguda de les figures.

Els quatre capgrossos que són avui de Riudoms, una parella de catalans i una parella de francesos, varen ser adquirits a Reus l'any 1929 per quatre majors del barri d'Avall a Cristòfol Grasas Mariné "Tòfol", el qual feia de sabater i firaire. La finalitat de l'adquisició fou la de proporcionar a la festa del seu barri més rellevància respecte la festa de la resta de barris riudomencs. L'any 1927 un particular va comprar uns capgrossos, els quals sortiren alguns anys per la festa del barri de la plaça Major i seguidament varen desaparèixer en els convulsos anys de la darrera guerra.

Fins a l'any 1975, les figures roman-gueren en cases particulars del barri. Va ser aquest any quan es va iniciar una nova època d'aquesta festa tradicional i es van traspasar, amb l'avenç de la majoria de veïns del barri, a l'Ajuntament de Riudoms, titular de les peces des d'aleshores. Des del moment de l'arribada dels entremesos esmentats a la Casa Gran, serà Esteve Fontgivell Cruset, majoral de barri i geganter històric riudomenc, qui s'encarregarà de fer-los sortir, tant a Riudoms i, algun cop, a fora vila.

Des del 7 de desembre de l'any 1983, existeix un protocol municipal que els cedeix —com també la parella de gegants— en usdefruit a la Colla Geganter local —creada l'any abans—, situació que fins al dia de la data no ha variat.

Amb l'onada expansiva que el moviment geganter (encarregat també de gestionar la majoria de nans i capgrossos existents al nostre país) va assolir, les activitats que els capgrossos riudomencs van protagonitzar, van augmentar (sempre, però, en menor nombre respecte els seus companys, els gegants) sobretot per l'estreta relació que Joan Baptista Cabré Sendrós tenia amb el nucli geganter de Matadepera (el Vallès Occidental) i de Montbrió del Camp (el Baix Camp).

A partir de llavors, es van produir, fonamentalment, sortides de llarg recorregut —sempre cobejades pels col·lectius geganters— com a Austria,

Bèlgica, França, Itàlia o Mònaco; o bé la participació en esdeveniments únics de gran ressonància internacional, com és el cas de la participació destacada a l'acte d'inauguració dels IX Jocs Paralímpics de Barcelona (1992), lloc on van ser convocats després de ser seleccionats, per criteris estètics, per part de l'organització.

Actualment, com a fruit d'iniciatives dels qui signen, els capgrossos riudomencs posseeixen música i coreografia pròpies transcrits i comentades —o sigui, tenen ball propi des del 1992— i un extens estudi de recerca publicat el 1995 que, conjuntament amb els gegants, en repassa l'evolució.

S'ha rebut homenatge als geganters i capgrossers històrics que van fer possible l'arrelament d'aquesta tradició a Riudoms. Cal remarcar que el col·lectiu que els acull està legalitzat, té un grafisme i uniformes propis, ha editat insígnies, està inserit en els àmbits federatius pertinents realitza un promig de dotze sortides l'any amb gegants —tot i que moltes menys amb capgrossos. Tanmateix, si bé ha tingut diverses experiències, no li acaba de quallar del tot un grup de grallers propis, s'han fet quatre trobades locals (1984, 1986, 1988 i 1990), algunes matinales de grallers, els capgrossos locals han apadrinat figures homòlogues l'any 1990 (l'oliva arbequina de la Pobla de Cérvoles, les Garrigues) i l'any 1991 (l'avellana negra de les Borges del Camp, el Baix Camp). Els darrers tres anys, però han sortit només un cop a la seva població (amb motiu del 25è. aniversari de la revista mensual local "L'Om").

2. Descobriment de la seva vàlua històrico-artística.

Per tal d'obtenir tota la informació que estigui a l'abast sobre els capgrossos de Riudoms, orígens, tècnica i estil constructius, el dissabte dia 3 d'abril de 1993 es van extreure petites mostres per poder-ne analitzar la composició i possible fixació del període en què van ser construïts i es

van enviar al taller terrassenc d'imatgeria popular "El Drac Petit", un dels pocs obradors especialitzats en la construcció i reparació de tot tipus de cartró-pedra i, per això, en contacte permanent amb el Centre de Restauració de Béns Mobles del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya a Sant Cugat del Vallès.

Aquest taller informà que l'època de construcció dels quatre capgrossos de Riudoms es pot situar ben bé a finals del segle XIX i que, per la seva tècnica constructiva, eren moltes per si mateixos i, per tant, **peces úniques i originals, treballs de veritable artesanía.**

Un cop establerta la premissa de la vàlua històrico-artística dels capgrossos de Riudoms, es va contactar amb el Centre de Restauració de Sant Cugat del Vallès esmentat. Així, el 9 de març de 1994 el Sr. Josep M. Xarrié Rovira, cap del Servei de Restauració de Béns Mobles d'aquest centre, es va desplaçar a Riudoms per tal de fer-se càrrec, in situ, de l'estat de conservació dels capgrossos i d'orientar-nos dels passos que calia seguir posteriorment. Recomanà trametre una carta a l'eshores director general del Patrimoni Cultural, Sr. Eduard Carbonell Esteller, demanant-li l'anàlisi del percentatge de policromia autèntica i l'estudi dels pigments de les peces, petició que en sortir el dia següent. De la mateixa manera el dilluns 16 de maig de 1994 Joan R. Corts Salvat, Josep E. Salvat Salvat —president de la Colla Geganter de Riudoms— i Josep M. Toda Serra els van portar al taller "El Drac Petit", dirigit per Josep Grau Gallofrè i Jordi Grau Marfí, amb la finalitat que, un cop allí, el Centre de Restauració de Sant Cugat n'extregués les mostres per a l'estudi posterior. Aquests capgrossos centenaris encara es troben a Terrassa.

Paral·lelament, l'Ajuntament de Riudoms, titular d'aquestes antigues i valuoses peces, ha anat assumint de molt bon grat la idea de sol·licitar formalment al Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya un ajut per fer front a les despeses de restauració dels capgrossos. La Comissió de Govern municipal així ho decidí, per unanimitat, el dia 28 de

El geganter riudomenc Ortiz i Hortonedà, vocal de la coordinadora

Raquel Pellicé Gispert ()*

setembre de 1994. L'expedient que demanava el corresponent ajut es va tramitar ja a finals del 1994 i es va repetir, incloent-hi una memòria explicativa redactada pels signants, el 9 de gener de 1995 per tal d'acollir-se a la convocatòria del darrer any esmentat.

Amb tot això, es pretén aconseguir, conseqüentment, la màxima catalogació possible dintre dels bens culturals, en l'apartat de béns mobles, en el marc de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC, núm. 1.807, de l'11 d'octubre de 1993). Gràcies a aquesta via, els quatre capgrossos de Riudoms poden ser classificats com a **Béns d'Interès Nacional (BIN)** o, en tot cas, **Béns Catalogats**, segons preveu l'esmentada Llei aprovada pel Parlament de Catalunya. I, si convé, se'n poden fer rèpliques perquè els originals puguin ser exposats al Museu Històric Municipal de Riudoms.

Cal fer notar aquí que la Colla Gegantera de Riudoms, que és qui —en principi— en té l'usdefruit, no s'ha interessat gens sobre l'estat de les gestions descrites, ni tan sols no n'ha preguntat mai res.

3.- Conclusions

L'objectiu primordial de tot el procés, encara no clos, que s'ha acabat de descriure sumàriament és, òbviament, el de situar el patrimoni cultural tradicional esmentat (dues parelles de capgrossos de finals de segle XIX i que són a Riudoms des de 1929) al nivell que li correspon atenent a criteris objectius i científics, avaluats sempre pels organismes competents, d'antiguitat, singularitat, estètica, representativitat i, també, d'utilitat. d'uns entremesos populars que han estat trets més des de fa més de setanta anys al carrer sense que ningú s'hagués plantejat mai quin valor intrínsec podien tenir, ni tan sols els qui tant es venen ara de ser geganters (o, segons proposem que es diguin qui els dues, capgrossos).

* Comunicació presentada al Segon Congrés de Cultura Popular i Tradicional Catalana (1995-1996).

Foto: Els capgrossos de Riudoms davant de l'Ajuntament, entitat que en detenta la titularitat (Foto: Joan R. Corts Salvat)

El dia 4 de juny de 1995, a 2/4 d'11 del matí, es reuneixen els membres de la Junta Directiva de la Coordinadora de Colles de Geganters i Grups de Garllers de les Comarques Meridionals de Catalunya, al Casal de la Riera de Gaià (Tarragonès) per celebrar una reunió de Junta seguint l'ordre del dia establert.

El quart punt de l'ordre del dia tractava de l'elecció del vocal de l'Agrupació de Colles de Geganters de Catalunya. De tots els associats a l'Agrupació es va presentar només la Srta. Victòria Ilari, del grup de Geganters i Grallers de S.C.R.B. de la Bisbal del Penedès (Baix Penedès).

La Colla Gegantera de Riudoms no va ser present a la reunió per què havia d'atendre un compromís geganter, malgrat això es va disculpar per escrit.

La Junta Directiva de la Coordinadora va considerar que seria poc democràtic que la Srta. Victòria Ilari fos assignada vocal i que representés la Coordinadora en les reunions de la Junta de l'Agrupació de Colles de Geganters de Catalunya. Per aquest motiu s'ajornà l'elecció i es va encarregar al secretari en funcions alhora de fer una circular a les colles afiliades a la Coordinadora, i que alhora siguin membres de l'Agrupació, perquè presentin els candidats.

Les bases per l'elecció del vocal són:

1.- El vocal per l'Agrupació de Colles de Geganters de Catalunya és membre d'una entitat que estigui afiliada tant a la Coordinadora de Colles de Geganters i Grups de Garllers de les Comarques Meridionals de Catalunya, com també a l'Agrupació de Colles de Geganters de Catalunya.

2.- La missió del Vocal és de mantenir les relacions entre les dues entitats. Assistirà tant a les reunions de Junta de l'Agrupació com a les de la Coordinadora, i informará a cada una d'elles del que s'hi tracti i sigui d'interès comú.

3.- El vocal serà elegit per votació

dels membres de la Junta Directiva de la Coordinadora en el decurs de la propera reunió que es convoqui després de la recepció de les propostes dels candidats.

4.- La durada de la representativitat del vocal serà des del present exercici i fins a la propera Assemblea General Ordinària de la Coordinadora. El càrrec és del tot voluntari no renumerat, com la resta de càrrecs que estableixen es Estatuts.

La Colla Gegantera de Riudoms, amb data 30 de juny de 1995, acordà per unanimitat la presentació de geganter riudomenc Francesc Xavier Ortiz i Hortonedà, per ser candidat a la propera elecció de vocal. La Colla Gegantera de Riudoms creu que Francesc Xavier Ortiz és mereixedor d'aquest càrrec pel fet que ja estat vocal de l'Agrupació de Colles de Geganters de Catalunya, amb data del 13 de desembre de 1986. Francesc Xavier Ortiz entrà com a vocal territorial en representació de les Comarques Meridionals de Catalunya, a l'Assamblea de l'Agrupació celebrada a Tona, i deixà el càrrec de vocal el dia 27 de juny de 1992, en el decurs de l'Assamblea extraordinària de l'Agrupació celebrada a Manresa.

El passat dissabte dia 16 de setembre de 1995, el president de la Coordinadora Sr. Josep-Carles Cardona i Castellví, va convocar el geganter riudomenc F. Xavier Ortiz a la reunió que es va celebrar a Mora d'Ebre, entre la Junta de la Coordinadora i la Junta de l'Agrupació, per presentar-lo com a vocal de les Comarques Meridionals a la Junta de l'Agrupació.

En l'esmentada reunió, un dels punts principals entre les dues juntes directives fou el tema del II Congrés de Cultura Popular i Tradicional Catalana que se celebrà a Lleida (Segrià) el 28 d'octubre d'enguany.

(*) Cap de Premsa Colla Gegantera de Riudoms